

СТАНОВИЩЕ

за придобиване на научна степен „доктор”

по професионално направление 1. 2. Педагогика (Специална педагогика)

към Факултет по науки за образованието и изкуствата,

Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Тема на дисертационен труд:

**Невропсихологически профили на ученици - имигранти с нарушения
от аутистичния спектър,**

разработен от **Хрисула Йоаннис Карипиду**, редовен докторант по професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика) с обучение на английски език, с научен ръководител **проф. д-р Цанка Златева Попзлатева**

1. Данни за докторанта

Образователното развитие на Хрисула Йоаннис Карипиду представлява последователно натрупване на знания и развиване на умения в областта на хуманитарните и педагогически науки, като се започне от завършването на *класически и хуманитарни науки* в Тракийски университет „Демокрит”, Гърция, *класическа филология* в Тракийски университет „Демокрит”, Гърция, *специална педагогика* в СУ „Св. Климент Охридски”, *журналистика и масови комуникации* в Солунски университет „Аристотел”, *интеркултурно образование (Психопедагогика на интеграцията, училище за всички)* в Солунски университет „Аристотел”, Гърция и *начална педагогика* в Егейски университет, Родос, Гърция.

Докторантката има богат педагогически опит и в периода 2017 – 2021 е преподавател по филология в няколко гръцки гимназии (Саламина, Перама, Ямисус, Афанту, Кремасти, Чания) и по журналистика в два института по професионална подготовка. Професионалният опит на Хрисула включва и мениждърски позиции в областта на журналистиката и връзките с обществеността.

2. Данни за докторантурата:

Със Заповед № РД 38-179/04.04.2022 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски” Хрисула Йоаннис Карипиду е отписана от докторантура с право на защита и е определен съставът на научното жури. Докторантката изпълнява учебните задължения и успешно полага изпитите по време на обучението по докторската програма. При реализирането на дисертационната процедура са спазени всички нормативни изисквания.

3. Данни за дисертацията и автореферата:

Дисертацията е в обем от 193 стр. с приложенията. Изградена е структурно от увод, пет глави, дискусия и изводи, заключение, приноси, използвана литература и приложения.

Първа глава **„Теоретични подходи за интерпретация на разстройства от аутистичния спектър (РАС)”** представя характеристики на аутизма от психоаналитична, психологическа, поведенческа, невропсихологична и когнитивна гледна точка, като акцент е поставен върху теоретичната обосновка на взаимодействието между когнитивните и поведенчески проявления на състоянието и затрудненията във социалното функциониране и екзекутивните функции при РАС. Втората глава с наименование **„Диагностични параметри на разстройството от аутистичния спектър”** систематизира актуалните промени в диагностичните критерии и набора от показатели за

състоянието. Прави добро впечатление добре систематизираният сравнителен анализ между диагностичните критерии на класификаторите DSM –V и DSM – IV на Американската психиатрична асоциация, МКБ-10 (ICD-10) и МКБ-11 (ICD-10) на Световната здравна организация, като накрая са обобщени допълнителни характеристики на аутизма, които не са част от диагностичните критерии, но се проявяват и биха могли да бъдат ориентир при изготвянето на функционална оценка: сензорика, емоции, биологични и физиологични нужди (сън, хранене и т.н.), интелектуално функциониране. Описани са основните характеристики на няколко международни и национални (гръцки) стандартизирани диагностични инструменти за оценка на аутизма. Трета глава **„Специално и межкултурно образование за деца с разстройство от аутистичния спектър”** обръща внимание на приобщаващия подход и философия в специалното и интеркултурно образование в контекста на разстройството от аутистичния спектър и подчертава общите им структурни компоненти в училище, които включват премахването на социалното изключване и маргинализация. Поставен е акцент върху философските, правни и теоретични основи на приобщаващото образование в контекста на мултикултурализма и специалната педагогика, като основният фокус е насочен към децата-имигранти с аутизъм и техните възможности за приобщаване, социализация и интеграция. Четвърта глава **„Методология на емпиричното изследване”** е посветена на методиката на емпиричното изследване, насочено към съдържанието и структурата на субективната представа на учителите за невропсихологичния (поведенчески) профил на учениците – имигранти с РАС и факторите, които влияят върху тяхното развитие. Представен е научният статут: основен изследователски въпрос, цел, задачи и хипотези на изследването, обоснован е изборът на изследователски метод и е представена извадката: 400 респонденти (200 учители по межкултурно образование и 200 специални педагози за

количественото изследване) и 6 учители, които преподават на деца-имигранти, които са с разстройство от аутистичния спектър (за качествено изследване). Описан е изследователският инструментариум и методите за статистически анализ, като са посочени независимите и зависимите променливи. Пета глава **„Резултати от емпиричното изследване”** представя анализ на резултатите по отношение на субективните представи, които учителите имат за учениците-имигранти с аутизъм по отношение на техните социални умения, когнитивно функциониране с акцент върху внимание и въображение, умения за общуване. Направен е сравнителен анализ между резултатите за двете основни групи изследвани лица: учители по интеркултурно образование и специални педагози, като са изведени и основните фактори, които влияят върху субективната им представа за децата-имигранти с РАС. Анализирани са и резултатите от качествено изследване (интервюта) на шестимата учители, които работят с деца-емигранти с аутизъм, като акцент е поставен върху готовността на педагозите да работят с тази група ученици. В **дискусията и заключението** са анализирани данните от изследването и са формулирани изводи, които показват необходимостта учителите да се обучават по теми, свързани с обучителните трудности на чуждестранните ученици в гръцкото училище и се дават някои основни насоки по отношение на ефективното приобщаване и обучение на децата-имигранти с аутизъм.

Като цяло, съдържанието на дисертационния труд е представено в последователност и логическа свързаност между отделните части. Текстът на английски език се отличава с добра четивност, отразява високо ниво на аналитични възможности.

Авторефератът е в обем от 76 стр. и представлява адекватен синтез на съдържанието на дисертационния труд.

4. Научни приноси

Резултатите от дисертационното изследване на Хрисула Йоаннис Карипиду може да се систематизират в следните научни приноси:

Приноси с теоретичен характер:

- Обогатена е педагогическата теория чрез един съвременен и интегративен прочит на съвременните концепции за *разстройство от аутистичния спектър* по отношение на неговите невропсихологични характеристики.
- Обосновано е създаването на нова научна област в педагогиката, в която се пресичат изследователските интереси на специалната педагогика и интеркултурното образование.
- Направен е сравнителен анализ на диагностичните критерии и е проследен напредъкът в идентифицирането и диагностицирането на аутизма в различните ревизии на международните класификатори DSM и МКБ.
- Изведени са основните фактори, които влияят върху субективната представа на учителите за децата-имигранти с РАС, което има отношение към нагласите и подготовката на педагозите по принцип в контекста не само на специалното и интеркултурно образование, но и в педагогическата практика по принцип.
- Изведен е невропсихологически профил на учениците-имигранти с РАС, пречупен през погледа на педагозите, което има отношение към развитието и потребностите на детето.

Приноси с практико-приложен характер

- В методологичен аспект е направен систематичен анализ на различни изследователски подходи и методи за изследване, скрининг и диагностика на РАС.
- Изградена е психолого-педагогическа скала за оценка на социалния образ на ученици с РАС, която се прилага адекватно за извличане на

информация за техния невропсихологически профил на поведенческо ниво.

- Направен е новаторски опит да се анализира образователният статус на децата-имигранти с РАС като нова реалност, както и последиците от двойната стигма.

- Изграден е авторски изследователски инструмент „Въпросник за невропсихологичния профил на учениците с РАС” (за преподаватели), който интегрира стандартизирани и доказани своята ефективност в международни изследователски психодиагностични инструменти.

- Получените емпирични данни са първият опит за идентифициране и анализиране на нова образователна практика, внедрена в парадигмата на приобщаващото образование на деца-имигранти с РАС.

- Направени са научни и приложни заключения за готовността на учителите в специалното и интеркултурното образование да отговорят на комбинацията от специални образователни потребности на ученици - имигранти с РАС.

5. Публикации и участия в научни форуми

Хрисула Йоаннис Карипиду е представила списък с 5 публикации, свързани с темата на дисертационното изследване и с изследователски аспекти на специалната педагогика. Що се отнася до участието в различни по характер форуми, свързани с проблематиката на дисертационния труд, докторантката има добра активност, което може да бъде разглеждано като силна ангажираност не просто с изследването, а и с търсенето на изследователски и практически решения по въпроси, свързани със специалната педагогика и интеркултурно образование.

6. Въпроси и препоръки

Препоръчвам на Хрисула Йоаннис Карипиду да публикува резултати от своя дисертационен труд (и самият дисертационен труд) в издания,

които ще ги популяризират в по-широки мащаби (напр. сп. „Педагогика”, което е реферирано и индексирано), както и участие в научни форуми с публикации извън рамките на СУ „Св. Климент Охридски”, включително и на международно равнище.

Въпросът ми към Хрисула Йоаннис Карипиду е следният:

С колко деца-емигранти с аутизъм са работили шестимата учители от качествено изследване и какъв е преобладаващият произход (националност) на тези деца?

6. Заключение

Посоченото дотук ми дава достатъчно основания да подкрепя убедено положително присъждането на Хрисула Йоаннис Карипиду на образователно-научната степен „доктор” по професионално направление 1. 2. Педагогика (Специална педагогика).

03.05.2022 г.

Велико Търново

Изготвил становището:

Доц. д-р Катерина Златкова-Дончева